

Voorwoord

De eerste keer dat *Justitiële verkenningen* een themanummer wijdde aan geweld in huiselijke kring, in het bijzonder tussen mannelijke en vrouwelijke partners, was in 1982. De term 'huiselijk geweld' bestond toen nog niet, het nummer had als titel *Vrouwenmishandeling*. Een titel die geen twijfel laat over wie slachtoffer was en wie dader.¹ Die duidelijkheid is anno 2010 op z'n minst omstreden, in elk geval binnen de Nederlandse verhoudingen. Ook voor mannen zijn er tegenwoordig blijf-van-mijn-lijfhuizen. En zoals verslaglegging in dit themanummer duidelijk zal maken, wijst recent onderzoek uit dat ook vrouwen zich schuldig maken aan vormen van huiselijk geweld. Het probleem is echter dat de term huiselijk geweld inmiddels zoveel omvat (van spotten tot steken met een mes) dat deze eerder versluiert dan verheldert. De neiging om het geweld van mannen en vrouwen op één lijn te stellen lijkt niet goed verenigbaar met het gegeven dat verreweg de meeste slachtoffers van ernstig huiselijk geweld vrouwen (en kinderen) zijn. Partnergeweld wordt wel onderscheiden in twee typen: *common couple violence* duidt op een situatie waarin conflicten uit de hand lopen en beide partners geweld (in brede zin) gebruiken. Het tweede type huiselijk geweld wordt *intimate terrorism* genoemd: een situatie waarin een van de partners ernstige vormen van geweld, dwang en controle uitoefent over de ander. Intimate terrorism wordt ook wel aangeduid als patriarchaal geweld omdat het doorgaans mannen zouden zijn die zich hieraan schuldig maken. Maar zoals Van der Knaap en Bogaerts in dit themanummer nader uitleggen, bestaat hierover onder wetenschappers geen eenstemmigheid. Het belang van het onderscheid tussen de twee typen partnergeweld ligt onder meer hierin dat een therapeutische benadering gericht op oplossing van conflicten tussen partners geen soelaas biedt voor slachtoffers van intimate terrorism (en overigens ook geen panacee is voor conflictueuze relaties). Kritiek op deze benadering is er ook vanuit feministische hoek: partnergeweld kan niet los worden gezien van ongelijke machtsposities van mannen en vrouwen.

1 In dat themanummer is overigens ook aandacht voor gewelddadig gedrag van vrouwen in gezinsverband, zie M. Straus, *Slachtoffers en daders van geweld binnen het huwelijk* in *Justitiële verkenningen*, jrg. 8, nr. 5, 1982, p. 55-65.

De oplossing voor huiselijk geweld ligt (deels) in een betere maatschappelijke positie van vrouwen. Dat is niet alleen omdat economisch onafhankelijke vrouwen gemakkelijker de stap kunnen nemen om een gewelddadige relatie te verbreken. Ook zou een volwaardiger maatschappelijke positie van vrouwen ertoe kunnen leiden dat zowel mannelijk superioriteitsgevoel als vrouwelijke identificatie met passieve, hulpeloze rolmodellen wordt ondergraven en geweld tegen vrouwen überhaupt minder 'normaal' wordt. Deze zienswijze doet misschien geen recht aan allerlei psychologische processen die spelen tussen partners, seksuele spanningen, trauma's en frustraties, maar het is wel een perspectief dat lucht geeft door het probleem in een bredere context te plaatsen. Behalve aan partnergeweld wordt in dit themanummer ook aandacht besteed aan de gevolgen van huiselijk geweld voor kinderen, aan gezinsdodingen en aan eengerelateerd geweld. Ook de bestrijding van huiselijk geweld komt aan de orde in artikelen over de strafrechtelijke aanpak en over de ervaringen met de Wet tijdelijk huisverbod, die nu een jaar van kracht is.

In het eerste artikel laat Römken zien welke veranderingen zich in de afgelopen decennia hebben voorgedaan in het discours rond partnergeweld – intimate partner violence (IPV). In de sociale wetenschappen wordt verschillend gedacht over de vraag of partnergeweld moet worden gezien als een probleem dat vooral vrouwen treft en dat direct samenhangt met de maatschappelijke positie van vrouwen. Sommige wetenschappers menen dat een genderneutrale benadering van partnergeweld, als een gezinsprobleem, de voorkeur verdient. In Nederland wordt deze gender neutralisering weerspiegeld in het huidige politieke discours, dit in tegenstelling tot de ontwikkelingen op het terrein van internationale mensenrechten. Daar wordt IPV duidelijk gezien als een vorm van vrouwendiscriminatie die voortkomt uit ongelijke machtsverhoudingen. Zowel internationale verdragen als recente uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) leggen nationale staten de plicht op dit te erkennen. De auteur bespreekt de implicaties van deze tegenstrijdige ontwikkeling en gaat na welke aspecten in een overheidsbeleid voor de aanpak van huiselijk geweld prioriteit verdienen.

De resultaten van een recent groot onderzoeksproject naar de aard en omvang van huiselijk geweld in Nederland zijn te vinden in de bijdrage van Van der Veen en Bogaerts. Het artikel is gebaseerd op

een synthesestudie van drie onderzoeken: een omvangschatting, een daderstudie en een slachtofferonderzoek. Volgens de onderzoekers zijn jaarlijks 200.000 slachtoffers en 110.000 vermeende daders betrokken bij ernstig huiselijk geweld. Van de slachtoffers is 60% vrouw; dit is beduidend lager dan in een eerdere studie werd aangetoond (84%). De meeste daders zijn mannen (83%). In 65% van de gevallen is het geweld gericht tegen de (ex-)partner. Daders zijn vaak ook slachtoffers en vice versa. Van het huiselijk geweld wordt 20% gemeld aan de politie. In 1997 ging het nog om 12%. Van de voor huiselijk geweld veroordeelde daders is 70% eerder met de politie in aanraking geweest. Binnen deze specifieke dadergroep pleegt 30% een ander geweldsdelict binnen twee jaar na de veroordeling voor huiselijk geweld.

Een nadere analyse van de uitkomsten van bovengenoemd daderonderzoek is te vinden in het artikel van Van der Knaap en Bogaerts. De auteurs focussen daarbij op de man-vrouwverdeling in de dadergroep en op de tegenstrijdigheden die het onderzoek aan het licht bracht. Zo bleek in een onderzoekspopulatie die was samengesteld uit de algemene bevolking dat meer vrouwen (57,8%) dan mannen (42,2%) zich schuldig maken aan huiselijk geweld, terwijl een justitiële dadergroep (verdachten en veroordeelden) bijna geheel (93,1%) uit mannen bestond. De meest waarschijnlijke verklaring voor deze paradoxale uitkomst is dat zowel mannen als vrouwen huiselijk geweld plegen, maar dat ernstige verwondingen vaker door mannen worden toegebracht, waardoor vooral mannen in aanraking komen met de politie en het strafrecht. Bovendien zijn er aanwijzingen dat mannelijke slachtoffers van huiselijk geweld minder geneigd zijn aangifte te doen bij de politie.

De strafrechtelijke aanpak van huiselijk geweld staat centraal in het artikel van Van der Valk. Zij merkt op dat veel officieren van justitie huiselijk geweld zien als een rode draad die door de strafrechtspleging heen loopt. Bij hen leeft het vermoeden dat personen die betrokken zijn bij huiselijk geweld, een grotere kans lopen om geweld te plegen in de publieke sfeer. De groeiende aandacht voor huiselijk geweld en betere registratie van het delict hebben geleid tot een enorme groei van het aantal strafrechtelijke vervolgingen. Een analyse van de strafrechtelijke aanpak laat zien dat het doel daarvan enerzijds is om een norm te stellen, anderzijds om daders zodanige voorwaarden op te leggen dat zij worden gedwongen om professionele hulp te aanvaarden en zo recidive te voorkomen.

Een nieuw instrument bij de bestrijding van huiselijk geweld is de Wet tijdelijk huiselijk verbod. Sinds januari 2009 kunnen burgemeesters een dergelijk verbod opleggen aan plegers van huiselijk geweld in situaties waarin een onmiddellijke dreiging bestaat voor huisgenoten (partner en/of kinderen). Het huisverbod kan voor 10 tot 28 dagen gelden. De Vaan en Schreijenberg geven in hun artikel een uitleg van de nieuwe wetgeving en een overzicht van de eerste ervaringen ermee in de praktijk. Het tijdelijk huisverbod moet worden gezien als een aanvullend instrument op de al langer bestaande maatregelen tegen huiselijk geweld, omdat het interventie mogelijk maakt voordat het geweld daadwerkelijk plaatsvindt en zo verdere escalatie kan voorkomen. In de praktijk wordt het tijdelijke huisverbod vaak opgelegd na escalatie van huiselijke conflicten, gelijktijdig met een arrestatie en mogelijke vervolging van de verdachte van huiselijk geweld. Blijkbaar fungeert de maatregel als een manier om los te komen uit een explosieve situatie. Ook de intensieve professionele hulpverlening die standaard bij een tijdelijk huisverbod snel op gang komt, is een welkome aanvulling. De eerste ervaringen met de toepassing van de wet leren dat er meer aandacht nodig is voor de vraag welke vorm van hulp precies nodig is, voor regionale verschillen in de handhaving en voor continuering van de hulpverlening na afloop van het huisverbod.

De gevolgen van huiselijk geweld komen aan de orde in het artikel van Tierolf, die specifiek kijkt naar mogelijke traumavorming bij kinderen. Hij vergelijkt drie onderzoekspopulaties op de aanwezigheid van posttraumatische stressstoornissen: een klinische groep samengesteld uit kinderen die geestelijke gezondheidszorg krijgen, dan een groep kinderen die zijn aangemeld bij een centrum voor behandeling van de gevolgen van kindermishandeling en ten slotte kinderen uit gezinnen in de vier grootste Nederlandse steden waarbij een melding van huiselijk geweld bij de politie is gedaan. In alle drie de onderzoekspopulaties is het percentage getraumatiseerde kinderen beduidend hoger vergeleken met de normale bevolking, en de klinische groep scoort zoals verwacht het hoogst (74%). Voorts blijkt dat enkel het getuige zijn van huiselijk geweld veel psychische schade kan aanrichten bij kinderen. Uit het onderzoek komt ook naar voren dat veel ouders zelf getraumatiseerd zijn (31%) en als kind huiselijk geweld hebben meegemaakt.

In een relatief klein aantal gevallen leidt huiselijk geweld tot een dodelijke afloop. Jaarlijks gaat het om circa zestig slachtoffers. Dat

is circa 30 procent van het totaal aantal gevallen van moord en doodslag in Nederland. Koenraadt en Liem analyseren de aard en omvang van fataal huiselijk geweld, waarbij ze gebruikmaken van epidemiologische data en gedetailleerde studies van casussen van moord en doodslag in huiselijke kring. Zij onderscheiden daarbij verschillende typen, zoals partnerdoding, kinderdoding, familicide, al dan niet gevolgd door zelfdoding.

De vraag in hoeverre eergerelateerd geweld kan worden gezien als een vorm van huiselijk geweld, komt aan de orde in het artikel van Janssen. Een overeenkomst tussen deze fenomenen is dat ze beide in de context van gezin/familie plaatsvinden en dat het vaak gaat om complexe problemen die al geruime tijd spelen. Ook bestaat de indruk dat vooral vrouwen slachtoffer zijn van eergerelateerd en huiselijk geweld. Een groot verschil is dat de term huiselijk geweld verwijst naar de sociale context, terwijl de term eergerelateerd geweld verwijst naar het motief voor gewelddadige acties of bedreigingen. De auteur betoogt dat huiselijk geweld en eergerelateerd geweld elk een eigen aanpak verdienen. Zij beschrijft de risico's die ontstaan als eergerelateerd geweld door bijvoorbeeld politie en hulpverleners wordt behandeld als huiselijk geweld en vice versa. Wat de mogelijkheden zijn voor maatschappelijke preventie van eergerelateerd geweld, is het onderwerp van het laatste artikel van dit themanummer. De Kogel, Kromhout en Smit beschrijven daartoe de preventiepijler van het beleidsprogramma *Eergerelateerd geweld* dat in de afgelopen jaren is uitgevoerd, onder andere op scholen. De belangrijkste doelstelling is het vergroten van de weerbaarheid van zowel degenen die slachtoffer zijn geweest van eergerelateerd geweld, als van potentiële slachtoffers en potentiële daders. Het streven is om ook de omgeving die kan interveniëren, weerbaarder te maken (bemiddelaars, familie) en zo beschermende factoren tegen eergerelateerd geweld te versterken. Aangezien het programma binnenkort zal worden geëvalueerd, bekijken de auteurs hoe dat kan worden aangepakt. Zij doen dit aan de hand van een meer gedetailleerde analyse van één onderdeel, het educatieproject Zwarte Tulp. In een speciaal lesprogramma wordt met behulp van film en toneel getracht eergerelateerd geweld bespreekbaar te maken en potentiële slachtoffers en daders van eergerelateerd geweld gedragsalternatieven aan te reiken.

